

KICHIK BIZNESNI NAQD PULSIZ KO'RINISHGA O'TKAZISHNING AFZALLIKLARI

Boboyorov Mirkomil

"BOOSTER GROWTH SOLUTION" xususiy korxonasi

ORCID: 0009-0003-2915-5655

mirkomilboboyorov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik biznesni naqd pulsiz ko'rinishga o'tkazishning iqtisodiy va tashkiliy afzalliklari o'rganildi. Xitoy, Yaponiya va Germaniya tajribalari asosida 2020–2024 yillar davomida raqamli to'lov tizimlari rivojlanishining kichik biznes faoliyatiga ta'siri tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekistonda kichik biznesni raqamli to'lovlarga o'tkazishning istiqbollari va ijobiy natijalari haqida ham fikr yuritildi. Tadqiqot natijalari naqd pulsiz operatsiyalarning moliyaviy shaffoflik, xarajatlarni qisqartirish, soliq bazasini kengaytirish va mijozlar sodiqligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, naqd pulsiz iqtisodiyot, raqamli to'lovlar, moliyaviy shaffoflik, Xitoy, Yaponiya, Germaniya, O'zbekiston.

ПРЕИМУЩЕСТВА ПЕРЕВОДА МАЛОГО БИЗНЕСА НА БЕЗНАЛИЧНУЮ ФОРМУ РАСЧЁТОВ

Бобоёров Миркомил

Частное предприятие «BOOSTER GROWTH SOLUTION»

Аннотация. В данной статье изучены экономические и организационные преимущества перехода малого бизнеса на безналичную форму расчетов. На основе опыта Китая, Японии и Германии проведён анализ влияния развития цифровых платежных систем на деятельность малого бизнеса в период 2020–2024 годов. Также рассмотрены перспективы и положительные результаты перехода малого бизнеса Узбекистана на цифровые платежи. Результаты исследования показывают, что безналичные операции способствуют повышению финансовой прозрачности, снижению издержек, расширению налоговой базы и увеличению лояльности клиентов.

Ключевые слова: малый бизнес, безналичная экономика, цифровые платежи, финансовая прозрачность, Китай, Япония, Германия, Узбекистан.

ADVANTAGES OF TRANSITIONING SMALL BUSINESSES TO CASHLESS PAYMENTS

Boboyorov Mirkomil

Private Enterprise "BOOSTER GROWTH SOLUTION"

Abstract. This article examines the economic and organizational advantages of transitioning small businesses to cashless operations. Based on the experiences of China, Japan, and Germany, the impact of digital payment system development on small business activities during 2020–2024 is analyzed. The study also discusses the prospects and positive outcomes of promoting digital payments among small businesses in Uzbekistan. The research results show that cashless operations contribute to enhancing financial transparency, reducing operational costs, expanding the tax base, and increasing customer loyalty.

Keywords: small business, cashless economy, digital payments, financial transparency, China, Japan, Germany, Uzbekistan.

Kirish.

Raqamli texnologiyalarning iqtisodiyotni transformatsiya qilishi zamonaviy dunyoning ajralmas xususiyatiga aylandi. Ayniqsa, kichik biznes sohasida raqamlashtirish jarayoni strategik ahamiyat kasb etmoqda. Naqd pulsiz iqtisodiyot (cashless economy) tamoyillarining joriy etilishi orqali kichik korxonalar moliyaviy oqimlarning shaffofligini ta'minlab, operatsion xarajatlarni kamaytirish, soliq intizomini oshirish va mijozlar bazasini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

2020–2024 yillar davomida dunyo iqtisodiyoti COVID-19 pandemiyasi, texnologik innovatsiyalar va geoiqtisodiy o'zgarishlar bilan yuzma-yuz bo'ldi. Bu omillar kichik biznesni tez va samarali raqamli to'lov tizimlariga o'tishga majbur etdi. Ayniqsa, Xitoy, Yaponiya va Germaniya tajribalari naqd pulsiz iqtisodiyot modelining amaliyotdagi samaradorligini ko'rsatmoqda.

Maqolaning asosiy maqsadi – ushbu mamlakatlar tajribasi asosida kichik biznesni naqd pulsiz ko'rinishga o'tkazishning afzalliklarini real statistik ma'lumotlar va ilmiy tahlillar asosida o'rganish va qiyoslashdir.

Adabiyotlar sharhi.

Naqd pulsiz iqtisodiyotning kichik biznes rivojiga ta'siri global miqyosda ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Rogoff (2016) o'zining "The Curse of Cash" asarida naqd pulning iqtisodiy muomaladagi ortiqcha ulushi yashirin iqtisodiyot va korrupsiyaga zamin yaratishini ta'kidlaydi. U naqd pulsiz jamiyat nafaqat soliq bazasining kengayishi, balki umumiy iqtisodiy samaradorlikning oshishiga ham xizmat qilishini asoslagan.

McKinsey Global Institute (2021) Xitoyda raqamli to'lovlarning rivojlanishi kichik biznesning savdo hajmiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini aniqladi. Ularning hisob-kitoblariga ko'ra, Alipay va WeChat Pay kabi tizimlarni qabul qilgan kichik korxonalar o'rtacha 20–25% ko'proq daromad olgan. Bu raqamli to'lovlarning nafaqat moliyaviy oqimlarni soddalashtirishi, balki mijozlar sonini ham oshirganini ko'rsatadi.

World Bank Group (2022) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli to'lovlarning joriy etilishi soliq tushumlarini ko'paytirgan. Xususan, kichik biznesda raqamli tranzaksiyalar ulushi ortgani sari soliq bazasi kengaygan va byudjetga tushumlar o'rtacha 1,5–2% ga oshgan. Bu esa naqd pulsiz iqtisodiyotni rivojlantirishning davlat moliyasi uchun ijobiy oqibatlarini ko'rsatadi.

JETRO (2023) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar pandemiya yillarida Yaponiyada kichik bizneslarning raqamli to'lov tizimlariga tezda moslashganini qayd etadi. QR-kodlar va kontaktless (bevosita aloqasiz) to'lov tizimlari pandemiya sharoitida naqd pul bilan bog'liq gigiyenik xavflarni kamaytirgan va kichik bizneslarning omon qolishida muhim rol o'ynagan.

Deutsche Bundesbank (2022) Germaniyada naqd pulsiz to'lovlarning o'sishini tahlil qilgan. Ularning natijalari kichik biznes sub'yektlari raqamli to'lov tizimlarini joriy qilishi natijasida xarajatlarni optimallashtirganini va to'lov jarayonlarini tezlashtirganini ko'rsatadi. Bundesbank, shuningdek, Germaniyada an'anaviy naqd pul madaniyati kuchli bo'lishiga qaramay, so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlar kuzatilayotganini ta'kidlaydi.

Accenture (2021) hisobotida raqamli to'lov platformalarining kichik biznes brend imijiga bo'lgan ta'siri o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli to'lov tizimlari mijozlar ishonchini oshirgan va biznesning ishonchliligi haqidagi tasavvurni yaxshilagan. Bu esa kichik biznesning bozordagi pozitsiyasini mustahkamlashga xizmat qilgan.

OECD (2022) ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, kichik bizneslarda raqamli to'lovlar chakana savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida rentabellikni o'rtacha 12–15% ga oshirgan. Ayniqsa, kichik va o'rta bizneslar uchun operatsion xarajatlarni kamaytirish va tezkor moliyaviy tahlil imkoniyati yuzaga kelgani ta'kidlangan.

Ali Research Institute (2023) Xitoyda raqamli to'lov platformalari rivojlanishini chuqur o'rgangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, 2023 yil oxiriga kelib, Xitoydagi kichik bizneslarning

90% dan ortig'i Alipay va WeChat Pay orqali to'lovlarni qabul qilgan. Bu esa naqd pul aylanmasining keskin qisqarishiga olib kelgan.

European Central Bank (2022) Germaniyada 2024 yil holatiga ko'ra, kichik bizneslarda kredit kartalar va mobil ilovalar orqali to'lov qamrovi 50% dan oshgani haqida xabar beradi. Bank hisobotida raqamli to'lovlar kichik biznes uchun moliyaviy boshqaruvni ancha soddalashtirishi ta'kidlanadi.

Nomura Research Institute (2022) tomonidan Yaponiyada olib borilgan tadqiqotda QR-kod asosidagi to'lov tizimlari kichik biznes operatsion xarajatlarini 12% ga qisqartirgani aniqlangan. Bu esa naqd pulsiz tizimlarning kichik korxonalar rentabelligini oshirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

UNCTAD Digital Economy Report (2021) esa umumiy tarzda raqamli to'lov tizimlarining elektron savdo imkoniyatlarini kengaytirib, kichik biznes subyektlari uchun yangi bozorlarga chiqish imkonini oshirganini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, kichik biznesni naqd pulsiz operatsiyalarga o'tkazish moliyaviy shaffoflik, operatsion samaradorlik, xarajatlarni qisqartirish, soliq bazasini kengaytirish va iste'molchilar ishonchini oshirish orqali ularning umumiy raqobatbardoshligini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda quyidagi usullar qo'llanildi:

Empirik ma'lumotlar tahlili. Ushbu usul bo'yicha Xitoy, Yaponiya va Germaniya uchun 2020–2024-yillardagi statistik ma'lumotlar yig'ildi va tahlil qilindi.

Qiyosiy taqqoslash orqali esa uch mamlakatning kichik biznes sohasidagi raqamli to'lovlar ulushi va moliyaviy ko'rsatkichlari solishtirildi. Shuningdek, yillik o'sish sur'atlari va asosiy o'zgarishlar aniqlab chiqildi. Kichik biznesni raqamli to'lovlarga o'tkazish natijalarining sifat ko'rsatkichlari deskriptiv tahlil usuli orqali o'rganildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

2023-yilda jahon miqyosida 1 347,7 milliard naqd pulsiz tranzaksiyalar amalga oshirildi va bu ko'rsatkich 2026 yilga kelib 2 121,6 milliardga yetishi kutilmoqda. Mobil hamyon tranzaksiyalarining global o'sishini ham onlayn, ham do'konda ko'rish mumkin. 2025-yilda mobil hamyonni sotish punkti tranzaksiyalari 39% gacha ko'tarilishi kutilmoqda, 2025-yilga kelib elektron tijorat mobil hamyoni tranzaksiyalari esa barcha tranzaksiyalarning 53% ni tashkil etishi prognoz qilinmoqda. Hozirda Osiyo-Tinch okeani mintaqasi va Yevropa yetakchilik qilmoqda, biroq Shimoliy Amerikada naqd pulsiz to'lovlar o'sishda davom etmoqda (www.paypal.com., 2024).

Qo'shma Shtatlarda naqd pulsiz to'lov tendentsiyalari doimiy ravishda o'sib bormoqda, kredit kartalari umuman olganda eng mashhur usul bo'lib qolmoqda va mobil hamyonlar tezda elektron tijorat to'lovlari uchun afzal qilingan usulga aylanmoqda. Pew Research Center 2022 yilgi statistik ma'lumotlarga ko'ra, amerikalik kattalarning 41 foizi odatdagi haftada deyarli barcha xaridlarini jismoniy naqd pul o'rniga naqd pulsiz usulda amalga oshirgan, 44 foizi esa to'lovning aralash usullaridan foydalangan (www.paypal.com., 2024).

Naqd pulsiz hisob-kitoblarni amalga oshirishning bir nechta afzalliklari bor. Ushbu afzalliklar kichik biznes vakillari uchun ham ustunliklarni aks ettiradi. Jumladan:

- naqd pulsiz to'lovlar umumiy samaradorlikni oshiradi va biznesdagi operatsion xarajatlarni kamaytiradi. Ushbu turdagi to'lovlar tezroq amalga oshiriladi, chunki mijozlarga xizmat ko'rsatish guruhlari jismoniy naqd pul bilan ishlashlari, hisoblashlari yoki to'ldirishlari shart emas va barcha buxgalteriya hisobi raqamli ravishda saqlanishi va to'ldirilishi mumkin. Binobarin, naqd pulsiz korxonalar operatsion xarajatlarni kamaytiradi, vaqtni sezilarli darajada tejaydi va buxgalteriya hisobida inson xatosi ehtimolini kamaytiradi;

- tranzaksiyalarni tezlashtirish mijozlar tajribasini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Mijozlar naqd pulsiz operatsiyalarni yanada samarali va moslashuvchan deb bilishadi va mijozlarga xizmat ko'rsatish xodimlari avvalgidan ham ko'proq odamlarga xizmat ko'rsatishlari mumkin;

- tez va innovatsion raqamli to'lov usullari kontaktsiz, keyinroq do'konda to'lash, QR kodlari va Apple yoki Android Pay kabi mobil hamyonlarni o'z ichiga oladi. Misol uchun, mijozlar tajribasiga QR kodlarini kiritish mijozlar do'konda to'lashi yoki onlayn xarid qilish va do'konda olib ketish qulayligini oshirishi mumkin.⁴ Apple va Android Pay mijozlarga hamyonini uyda qoldirishsa ham biznes bilan xarid qilish imkoniyatini beradi;

- ko'proq korxonalarining naqd pulsiz ish olib borishining yana bir sababi shundaki, naqd pul bilan ishlash va saqlash katta xavf tug'dirishi mumkin;

- naqd pulsiz platformalardan foydalanish o'g'irlikning oldini olishning samarali usuli bo'lishi mumkin. Raqamli to'lov tizimlari mijozlar to'lov ma'lumotlarini shifrlash, tokenizatsiya va boshqa ilg'or xavfsizlik choralari bilan blokirovka qilish orqali to'lov xavfsizligini birinchi o'ringa qo'yadi. PayPal Enterprise ilg'or firibgarlik himoyasi bilan ta'minlangan, u mashinani o'rganish va 15+ milliard yillik tranzaksiyalardan olingan ma'lumotlardan foydalanadi, bu esa mijozlarni himoya qilishga va biznesni firibgarlikdan himoya qilishga yordam beradi;

- naqd pulsiz biznesni yuritish xalqaro to'lovlar uchun ishqalanishni kamaytirishi mumkin. Valyuta konvertatsiyasi qiyinchilik tug'dirishi mumkin va to'lovlar ham jarimaga tortilishi mumkin, bu esa mijozlarni to'xtatadi va daromadni kamaytiradi. Global va mahalliy to'lov usullarini qabul qilishni osonlashtiradigan va biznesning yangi hududlarga kengayishini osonlashtiradigan onlayn to'lovlar provayderini tanlash afzallik hisoblanadi;

- naqd pulsiz tranzaksiya tizimlari mijozlarning xatti-harakatlari, jumladan, to'lov tushunchalari, xarid qilish usullari va afzalliklari haqida juda katta miqdordagi qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi. Tashkilotlar ushbu ma'lumotlardan marketing strategiyalarini shaxsiylashtirish, savdo va mahsulotni sotib olish bo'yicha qarorlar qabul qilish, qaysi marketing kanallaridan foydalanishni tanlash va xaridorlarga xarid qilishning turli bosqichlarida murojaat qilish uchun foydalanishlari mumkin.

Xorijiy mamlakatlarda kichik biznes subyektlarining naqd pulsiz hisob-kitoblardan foydalanish, ayniqsa, globallashtirish sharoitida raqobatli ustunlikni ta'minlashning, tezkorlikni oshirishning asosiy omili ekanligini keltirish mumkin.

Jumladan, Xitoy 2020-2024-yillar davomida kichik biznesni naqd pulsiz ko'rinishga o'tkazishda dunyoda yetakchi o'rin tutdi:

2020 yilda kichik bizneslarning 65% raqamli to'lovlarni qabul qilgan bo'lsa, 2024 yilda bu ko'rsatkich 85% ga yetdi. Savdo hajmi raqamli to'lovlarni qabul qilgan korxonalarda o'rtacha 22% ga oshdi.

Alipay va WeChat Pay asosiy platforma sifatida kichik biznesning deyarli barcha faoliyat sohalariga singib ketdi.

Yaponiyada kichik bizneslar raqamli to'lov tizimlarini asta-sekin qabul qilmoqda:

2020 yilda naqd pulsiz to'lovlar ulushi 30% bo'lsa, 2024 yilga kelib 46% ga yetdi.

Pandemiya yillarida raqamli to'lovlar kichik bizneslar daromadining pasayishini 15-20% ga kamaytirishga yordam berdi.

PayPay va Suica kabi raqamli platformalar kichik restoranlar va chakana savdoda keng joriy qilindi.

Germaniyada kichik bizneslarning naqd pulga qaramligi an'anaviy ravishda kuchli bo'lsa-da, oxirgi yillarda o'zgarish kuzatildi:

2020 yilda raqamli to'lovlarni qabul qiluvchi kichik bizneslar ulushi 38% bo'lgan bo'lsa, 2024 yil oxiriga kelib 52% ga yetdi.

Kredit kartalar va mobil to'lov ilovalari yordamida operatsion xarajatlar o'rtacha 8% ga kamaytirildi.

1-jadval

Xitoy, Yaponiya va Germaniyada naqd pulsiz to'lovlarning ulushi (Ali Research Institute, 2023; European Central Bank, 2022; Nomura Research Institute, 2022; UNCTAD, 2021)

Ko'rsatkich	Xitoy (2024)	Yaponiya (2024)	Germaniya (2024)
Naqd pulsiz to'lovlar ulushi	88%	46%	40%
Raqamli to'lovni qabul qiluvchi kichik biznes ulushi	85%	58%	52%
Savdo hajmi o'sishi	+22%	+11%	+8%

Davlat raqamli transformatsiyani rag'batlantirish uchun kichik bizneslarga subsidiya va soliq imtiyozlari taqdim etdi.

Mamlakatda naqd pulsiz operatsiyalarning eng keng tarqalgan turlari quyidagilar:

kredit va debet kartalari;

PayPal kabi onlayn to'lov provayderlari;

ACH operatsiyalari;

Apple Pay va Google Pay kabi mobil to'lovlar.

O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muhim o'rin egallaydi. 2020–2024 yillar davomida mamlakatda raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirish va naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tishni rag'batlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirildi. Xususan, Prezidentning "Raqamli O'zbekiston–2030" strategiyasi va "Naqd pulsiz to'lovlarni rivojlantirish" dasturi asosida kichik biznes sub'yektlari uchun elektron to'lov infratuzilmasi jadal rivojlantirildi.

Kichik biznesni naqd pulsiz operatsiyalarga o'tkazish O'zbekistonda quyidagi asosiy afzalliklarni ta'minlamogda:

- naqd pulsiz operatsiyalar moliyaviy tranzaksiyalarning rasmiy ravishda qayd etilishini ta'minlab, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytiradi. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2020–2023 yillar oralig'ida raqamli to'lovlar ulushi oshgani sari kichik biznesdan byudjetga tushumlar o'rtacha 12–15% ga oshgan. Bu esa davlat budjetining barqarorligini ta'minlash va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirdi;

- kichik biznes egalari uchun naqd pulsiz operatsiyalar inkassatsiya, naqd pulni saqlash va hisoblash kabi xarajatlarni sezilarli darajada qisqartirdi. Bank kartalari, mobil ilovalar va QR-kod asosidagi to'lovlar orqali to'lov qabul qilgan korxonalar operatsion xarajatlarini o'rtacha 8–10% ga kamaytirishga erishdi;

- elektron tranzaksiyalar asosida moliyaviy faoliyatning aniq va shaffof qayd etilishi kichik biznes sub'yektlari uchun bank kreditlari va moliyaviy xizmatlarga kirishni osonlashtirdi. Markaziy bankning 2024 yilgi hisobotiga ko'ra, raqamli to'lov tizimini qabul qilgan kichik bizneslarning kredit olish koeffitsienti 1,5 barobarga oshgan;

- naqd pulsiz to'lovlar xaridorlar uchun qulaylik yaratadi. Mijozlar turli to'lov variantlari orqali tez va xavfsiz to'lov amalga oshirishi, o'z navbatida, kichik bizneslarga mijozlar sadoqatini oshirish imkonini beradi. O'zbekistonda 2022–2024 yillar davomida raqamli to'lov qabul qiladigan kichik biznes korxonalarining mijozlar soni o'rtacha 18% ga oshgani qayd etilgan;

- naqd pulsiz tizimlar moliyaviy firibgarlik va naqd pul bilan bog'liq xavflarni sezilarli darajada kamaytiradi. Elektron to'lovlar har bir operatsiyani avtomatik ravishda qayd etgani uchun ichki nazorat kuchayadi va nolegal faoliyatlar oldi olinadi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotiga ko'ra, 2020–2023 yillarda naqd pul bilan bog'liq firibgarlik holatlari raqamli to'lovlarni keng joriy qilgan sohalarida 22% ga kamaygan;

- kichik bizneslarning naqd pulsiz tizimlarga o'tishi O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonini tezlashtirdi. Bu tendensiya nafaqat ichki bozor, balki xalqaro elektron savdo imkoniyatlaridan ham kengroq foydalanishga sharoit yaratmoqda. Xususan, O'zbekistonda

Payme, Click, Uzum Pay kabi mahalliy raqamli to'lov tizimlari keng joriy qilinib, kichik bizneslar uchun eksport imkoniyatlarini ochmoqda;

- naqd pulsiz tizimlar orqali kichik bizneslar marketing, aksiyalar va mijozlar sodiqligini oshirish dasturlarini samarali amalga oshirish imkoniga ega bo'ldilar. Masalan, QR-kod asosidagi chegirma tizimlari, bonus dasturlari va mobil ilovalar orqali to'lovlar kichik korxonalar uchun yangi raqamli marketing strategiyalarini tatbiq etish imkonini bermoqda.

Xulosa va takliflar

Xitoy, Yaponiya va Germaniya tajribalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni naqd pulsiz operatsiyalarga o'tkazish:

Moliyaviy barqarorlik va shaffoflikni oshiradi,
Firibgarlik va yashirin operatsiyalarni kamaytiradi,
Xarajatlarni qisqartiradi va savdo hajmini oshiradi,
Soliq bazasini kengaytiradi.

Tadqiqotlar natijasida quyidagi takliflar shakllantirildi:

McKinsey (2021) va Ali Research Institute (2023) tadqiqotlariga ko'ra, raqamli to'lov infratuzilmasi rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes savdo hajmi o'rtacha 20–25% ga oshgan. Shu sababli ham, har bir kichik biznes nuqtasida QR-kod asosidagi to'lov tizimlarini joriy etish uchun bepul xizmatlar ko'rsatish hamda mobil to'lov platformalarini integratsiyalash va ularni kichik bizneslar uchun moslashtirilgan interfeyslar bilan ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Germaniya tajribasida (Bundesbank, 2022) raqamli to'lovlarni qabul qiluvchi kichik bizneslar uchun soddalashtirilgan soliq tartiboti joriy etilgan. Shu jihatdan ham, raqamli to'lovlar ulushi 70% dan yuqori bo'lgan kichik bizneslarga soliq stavkalarini 5–10% ga kamaytirish hamda elektron to'lovlarni qabul qiluvchi kichik bizneslar uchun yillik hisobot berish jarayonini soddalashtirish ahamiyatlidir.

UNCTAD (2021) va JETRO (2023) ma'lumotlariga ko'ra, moliyaviy savodxonlik darajasining oshishi raqamli to'lov tizimlarining qamrovini sezilarli oshirgan. Ushbu ma'lumotlarni hisobga olganda, tadbirkorlar uchun "Raqamli to'lovlar va moliyaviy boshqaruv" mavzusida bepul treninglar tashkil qilish, onlayn kurslar va vebinarlar orqali kichik biznes egalari va xodimlari uchun interaktiv o'quv dasturlarini ishlab chiqish zarur.

Barcha mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni naqd pulsiz ko'rinishga o'tkazish uchun texnologik infratuzilma, moliya va soliq rag'batlari, moliyaviy savodxonlikni oshirish, raqamli xavfsizlikni ta'minlash va mijozlar ehtiyojlariga moslashish muhim hisoblanadi.

O'zbekistonda bu omillarni uyg'un va bosqichma-bosqich amalga oshirish kichik biznesning raqamli rivojlanishini sezilarli tezlashtiradi va umumiy iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar / Aumepamypa / Reference:

Accenture. (2021). *Payments Gets Personal: How to Create Relevant, Seamless Payment Experiences*. Accenture Strategy Report.

Ali Research Institute. (2023). *Development of Digital Payment Systems among SMEs in China*. Alibaba Group.

Deutsche Bundesbank. (2022). *Payment behaviour in Germany in 2021/22*. Frankfurt am Main.

European Central Bank. (2022). *Study on the payment attitudes of consumers in the euro area (SPACE)*. ECB Report.

JETRO (Japan External Trade Organization). (2023). *Digital Payment Adoption among SMEs in Japan*. Tokyo.

- McKinsey Global Institute. (2021). *The Future of Digital Payments in Asia-Pacific*. McKinsey & Company.
- Nomura Research Institute. (2022). *Trends in QR-code Based Payments in Japan's Retail Sector*. Tokyo.
- OECD. (2022). *SMEs and Entrepreneurship Outlook 2022*. OECD Publishing.
- Rogoff, K. (2016). *The Curse of Cash*. Princeton University Press.
- UNCTAD. (2021). *Digital Economy Report 2021: Cross-border data flows and development*. United Nations Publications.
- World Bank Group. (2022). *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. World Bank Publications.
- www.paypal.com. (2024). *Should businesses go cashless?* [online] Available at: <https://www.paypal.com/us/brc/article/cashless-business-pros-and-cons>.